

Marceli KOSMAN

Rzekoma działalność pisarska Hanula

Tematem poniższych uwag¹ jest analiza wysuniętej przed trzydziestu kilku laty w naszej literaturze historycznej hipotezy o sprawowaniu na dworze wielkksiążęcym Jagiełły w Wilnie w latach 1382–1386 funkcji sekretarza i kierownika kancelarii przez jednego z najwybitniejszych przedstawicieli tamtejszego mieszczaństwa, Hanula z Rygi². Hipoteza ta godna jest uwagi z dwóch przede wszystkim względów: po pierwsze — dotyczy roli, jaką odegrał mieszczanin w otoczeniu władcy wczesnofeudalnego; po drugie — stanowi interesujący przyczynek do — jakże mało znanych i fragmentarycznie opracowanych w historiografii — początków dyplomatyki litewskiej. Jest rzeczą powszechnie znaną, że warstwa kupiecka w średniowiecznej Europie nie wszędzie wiązała wzrost dobrobytu, potęgę ekonomiczną, z osiągnięciem wpływów politycznych. Swoiste, dogodnie warunki sprawiły, że inaczej przebiegał ten proces w ruskich republikach kupieckich, w miastach hanzeatyckich, inaczej w rozbitej na wiele państweczek Italii, a jeszcze inaczej w monarchiach, na których czele stali królowie, znajdujący oparcie głównie w warstwie feudałów. Na Litwie czternastowiecznej wytworzyła się w tym względzie dosyć charakterystyczna sytuacja, przenikający tam bowiem ruski i niemiecki element kupiecki znajdował nie tylko dogodnie warunki rozwoju ekonomicznego, ale jednocześnie był łącznikiem między wielkimi książętami a obcymi państwami, tymi właśnie, z których się wywodzili³. Niemcy m.in. pośredniczyli w kontaktach z Rygą, które wówczas były bardzo ożywione⁴, a jeden z nich — niejaki Hennike — był tłumaczem Giedymina⁵.

Trzeba sobie jednak zdawać sprawę z faktu, że nie oznaczało to udziału kupiectwa w rządach, bowiem mieszczaństwo spełniało w sprawach politycznych jedynie funkcje usługowe. Nie należy przejawiać ich roli w wydarzeniach 1382 r. w Wilnie, aczkolwiek spisek przeciw Kiejstutowi, kierowany wła-

¹ Wykaz skrótów:

Akta unii — Akta unii Polski z Litwą 1385—1791, wyd. S. Kutrzeba i W. Semkowicz, Kraków 1932.

Długosz — Joannis Dlugossii seu Longini [...] Historiae Polonicae [...] t. III, ed. Przeździeckiego, Cracoviae 1876.

CDLit — Codex diplomaticus Lithuaniae, ed. E. Raczyński, Vratislaviae 1845.

LEKU — Liv.- Esth.- und Curländisches Urkundenbuch, hrsg. F. G. Bunge, t. III, Reval 1857.

² Imię jego spotykamy w źródłach w następujących formach: *Hans* (Scriptores rerum Prussicarum, t. III, 1866, s. 602), *Hanco* (Akta unii, nr 1 s. 2), *Hanulo* (Długosz, s. 451), *Hannike* (CDLit, s. 57), *Hancke* (CDLit, s. 60); wielki mistrz Konrad Zollner w piśmie do Jagiełły z 1383 r. nazywa go: *Hannike von Rige* (CDLit, s. 65).

³ Politykę mającą na celu ściąganie cudzoziemców z kwalifikacjami, a więc kupców, duchownych i rzemieślników, prowadzili książęta litewscy zapewne już od schyłku XIII w., a w każdym razie widoczne są w tym zakresie ich tendencje w pierwszej ćwierci XIV stulecia; dowodzą tego listy Giedymina w sprawie przyjęcia chrztu w obrządku zachodnim z 1322 i z roku następnego (Preussisches Urkundenbuch, t. II/1 hrsg. M. Hein i E. Maschke, Königsberg 1932, nr 390, s. 285 i n., tamże zestawiona literatura przedmiotu, nr 398, s. 289). Z nowszej literatury do tej wywołującej poważne kontrowersje wśród badaczy sprawy zob.: H. Spliet, *Die Briefe Gedimins. Ein Beitrag zu der Geschichte der Stadt Riga*, Sinsheim 1953; tenże, *Eine quellenkritische Übersicht zu den Gediminbriefen in Erwiderung auf Kurt Forstreuter's Forschungsergebnisse*, Sinsheim 1959.

⁴ Zob. np. F. G. Bunge, *Die Stadt Riga im dreizehnten und vierzehnten Jahrhundert. Geschichte, Verfassung und Rechtszustand*, Leipzig 1878, s. 28 i n.; W. Abraham, *Powstanie organizacji Kościoła łacińskiego na Rusi*, Lwów 1904, s. 180 i n.; W. Semkowicz, *Hanul namiestnik wileński 1382—1387 i jego ród*, *Ateneum Wileńskie* 7 (1930) s. 5 i odb., tam dalsza literatura.

⁵ LEKU VI, kol. 483.

śnie przez Hanula, znacznie przyczynił się do powrotu — straconego przed rokiem ze stolicy wielkksiążęcej przez stryja — Jagiełły. Wydarzenia te wskazują, że kupiectwo cudzoziemskie stanowiło wówczas na Litwie dosyć realną siłę, która w takich wypadkach, jak rozgrywki członków dynastii o władzę, mogła odegrać znaczną rolę⁶.

Wzrost znaczenia tej grupy ludności w latach 1382–1386, czyli między powrotem Jagiełły do władzy a objęciem przezeń tronu królewskiego w Polsce, był zjawiskiem koniunkturalnym: władca, mający wielu przeciwników zewnętrznych, jak i opozycję wewnętrzną, związaną z przebywającym u Krzyżaków i spiskującym synem Kiejstuta Witoldem, musiał oprzeć się nie tylko na drużynie wojowników, ale na szerszej podstawie społecznej, w której znalazło się również mieszczaństwo stolicy. Nie popierało ono oczywiście Jagiełły bezinteresownie, ale akceptując jego linię polityczną (ekspansja na wschód, poświęcenie rąk rzecz Kizyżeków Żmudzi), otrzymać musiało sporo udogodnień, zwłaszcza natury ekonomicznej. Przywódca zaś kupiectwa, Hanul, odegrać miał w tym właśnie okresie poważną rolę polityczną: nie rezygnując z zajęć zawodowych sprawował obowiązki namiestnika Wilna, występował jako dyplomata podczas rokowań z Krzyżakami na wyspie Dubissie (jesień 1382 r.)⁷, na początku 1383 r. został wysłany wraz z księżętami Skirgiełłą oraz Borysem do Krakowa z prośbą o rękę królowej Jadwigi dla swego władcy⁸, a ze stolicy Polski udał się w tej samej misji na dwór matki Jadwigi, królowej węgierskiej Elżbiety⁹. Nie jest jednak sprawą przypadku, że z chwilą zawarcia unii polsko-litewskiej Hanul znika z widowni politycznej¹⁰. Dla mieszczanina bowiem nie było miejsca wśród bliskich współpracowników króla Władysława Jagiełły, rekrutujących się niemal wyłącznie spośród feudalnego możnowładztwa. W czerwcu 1387 r. stanowisko namiestnika wileńskiego zajmuje już Gasztołd¹¹. Również Witold jako wielki książę litewski, aczkolwiek dbał o rozwój kupiectwa, otaczając je stałą i troskliwą opieką¹², nie dopuszczał go do głosu w sprawach politycznych, opierając się na litewskim elemencie bojarskim. Na jego dworze spotykamy też wielu Polaków, którzy sprawowali różne funkcje, zwłaszcza sekretarzy.

Rola polityczna Hanula była tedy zjawiskiem przejściowym, wpływała z koniunktury, w jakiej znalazło się cudzoziemskie mieszczaństwo w Wilnie w latach 1382–1386, toteż szybko się skończyła, wraz z momentem, gdy poparcie ze strony tej warstwy przestało być nieodzowne dla wielkiego księcia. Hipotezę, że Hanul był w tym okresie „nie tylko tłumaczem i posłem dyplomatycznym, ale niewątpliwie także sekretarzem Jagiełły, który pisał jego listy i dokumenty”¹³, prowadził kancelarię wielkiego księcia oraz sam był „prawdopodobnie autorem listów i aktów traktatowych dubiskich”¹⁴ z 1382 r. — postawił w roku 1930 Władysław Semkowicz.

Chcąc zdobyć potwierdzenie swoich domysłów uczony ten rozpoczął poszukiwania, mające na celu znalezienie własnoręcznego pisma Hanula¹⁵. Jako takie uznał znajdujący się w archiwum miejskim w To-

⁶ Na prężność warstwy cudzoziemskich kupców w Wilnie w czwartej ćwierci XIV w. zwrócił uwagę S. Smolka (Kiejstut i Jagiełło, Kraków 1888, s. 69), który również zajął się bliżej postacią przywódcy tego mieszczaństwa, Hanula, wysuwając ostrożnie przypuszczenie, że mógł on być Niemcem rodem z Rygi (ibidem). Osobną rozprawkę poświęcił tej postaci W. Semkowicz, o.c., który zajął się bliżej jej powiązaniem z Rygą, rolą w otoczeniu Jagiełły, zajęciami dyplomatycznymi w okresie przed unią Litwy z Polską; wysunął również interesujące przypuszczenie, że kupiec ten opuścił około 1387 r. Wilno, osiadł w Krakowie, ożenił się tam z jakąś dwórką królowej Jadwigi — występującą później w źródłach jako *uxor Hanulonis* czy *Hanulonissa*, wszedł w szeregi bojarstwa litewskiego podpisywał się: *miles*, zmarł między 1417 a 1421 r. Na temat losów Hanula po 1387 r. nie zabieramy tu głosu. O roli Hanula w wystąpieniu mieszczan wileńskich w 1382 r. przeciw Kiejstutowi mówi m.in. Długosz, s. 409; pełną analizę materiału źródłowego daje S. Smolka, o.c., s. 63 i n.

⁷ W trzech dokumentach wystawionych w imieniu Jagiełły i Skirgiełły dnia 1 XI 1382 r. dla Krzyżaków wśród świadków występuje obok braci wielkiego księcia *Hanul, burger zcur Wilne* (CDLit, s. 57, 58 i 60; LEKU kol. 394, 395, 396).

⁸ Długosz, s. 451; Akta unii, nr 1 s. 2.

⁹ Zob. O. Halecki, Dzieje unii jagiellońskiej, t. I, Kraków 1919, s. 111 i n.

¹⁰ Sprzed 5 VIII 1392 r. pochodzi dokument donacyjny Hanula na rzecz franciszkanów wileńskich (Kodeks dyplomatyczny katedry i diecezji wileńskiej, t. I, wyd. J. Fijałek i W. Semkowicz, [KDKWil.], Kraków 1928–1948, nr 22 s. 37 i n.), dziś zaginiony, którego ostr.owa jest zawarta w przywileju Zygmunta Starego z 1522 r.

¹¹ KDKWil. nr 9, s. 19; zob. W. Semkowicz, Gasztołd Andrzej, Polski Słownik Biograficzny, t. VII, Kraków 1948, s. 296.

¹² Zob. A. Prochaska, Dzieje Witolda w księcia Litwy, Wilno 1914, s. 338 i n. Charakterystykę mieszczaństwa wileńskiego w pierwszych latach po unii polsko-litewskiej daje W. Kowalenko, Geneza udziału stołecznego miasta Wilna w sejmach Rzeczypospolitej, *Ateneum Wileńskie* 3 (1925–26), s. 335 i n.

¹³ W. Semkowicz, *Hanul*, s. 10.

¹⁴ Ibidem, s. 8.

¹⁵ Ibidem s. 11.

runiu niedatowany list papierowy do rajców toruńskich, w którym Hanul skarży się na tamtejszego kupca Mikołaja Hubina, winnego mu czternaście grzywien za cztery konie¹⁶. List ten nosił adres: *Prudentibus viris dominis consulibus in Torun, dominis suis adamandis* i był podpisany: *Hanulo miles de Vilna, vobis ad beneplacita promus*. Semkowicz sądzi, że jest to podpis ręki wystawcy i na tej podstawie wnioskuję: „Własnoręczność listu Hanuła nie ulega wątpliwości, a porównanie pisma listu z pismem przywileju dla Lublina¹⁷ wykazuje tak daleko idące podobieństwo, że nie wahamy się spisania przywileju przypisać Hanułowi”¹⁸. Hipoteza o sekretarstwie Hanuła przebiega według następującego rozumowania:

1. Semkowicz apriorycznie uważa, że Hanul jako negocjator podczas rokowań dubiskich z Krzyżakami jesienią 1382 r., w których uczestniczył wraz z bratem Jagiełły Skirgiełłą, był autorem sporządzonych wówczas dokumentów traktatowych.

2. Oczywistym dowodem własnoręcznego sporządzania przez Hanuła pism jest jego list do rajców toruńskich, datowany na pierwsze lata XV w.¹⁹, ponieważ zawiera on podpis *Hanulo miles de Vilna*.

3. Pismo powyższego listu nosi znamiona tej samej ręki, co dokument dla kupców lubelskich z 1383 r., wystawiony przez Jagiełłę i Skirgiełłę; stąd i ten dokument został własnoręcznie spisany przez Hanuła.

4. W związku z powyższymi danymi nasuwa się wniosek: Hanul sporządzał w okresie 1383–1385 również inne dokumenty Jagiełły i był kierownikiem jego kancelarii.

Hipoteza ta nie spotkała się z kontrowersją i została — jak i pozostałe wyniki rozprawki W. Semkowicza — bez zastrzeżeń przyjęta przez historiografię²⁰. Wywołuje ona jednak różne wątpliwości natury dyplomatycznej, pomijając nawet fakt, iż trudno uwierzyć, aby ta sama osoba równocześnie aktywnie działała na wielu stanowiskach: jako kupiec, tłumacz, dyplomata, dyktator dokumentów (a nawet ich skryba) oraz namiestnik stołecznego grodu. Wątpliwości te przedstawimy i rozpatrzmy w kolejności według zreferowanej powyżej argumentacji Semkowicza.

Ad 1. Dokumenty Jagiełły wystawione w 1382 r. dla Zakonu²¹ pisane są w dialekcie górnoniemieckim; wiemy zaś, że dialekt ten był charakterystyczny dla Prus krzyżackich, gdy tymczasem w Inflantach (Ryga) posługiwano się dialektem dolnoniemieckim (Plattdeutsch). Ponieważ W. Semkowicz opowiada się za — nie ulegającym zresztą wątpliwości w świetle źródeł — pochodzeniem Hanuła z Rygi, a co więcej, dopatruje się jego ojca we wspomnianym na wstępie tego artykułu tłumaczu Giedymina Hennikiem, który był prawdopodobnie ryżaninem²², w wywodzie tego badacza tkwi oczywista sprzeczność: ryżanin bowiem nie mógł być autorem (w sensie koncyptowania czy nawet spisywania) dokumentów sporządzonych w dialekcie w Rydze nie używanym. Wniosek stąd jasny: Hanul, który był jednym z reprezentantów Jagiełły podczas rokowań na Dubissie w 1382 r., nie sporządzał dokumentów zawartych tam traktatów w imieniu swego władcy, ale występuje na nich jedynie jako świadek dokonanej czynności prawnej, akty zaś sporządziły inne osoby. Nie jest wykluczone, że byli to skrybowie strony krzyżackiej. Natomiast on sam mógł ewentualnie skontrolować wygotowane dyplomy pod względem merytorycznym, ponieważ można przypuszczać, że jako kupiec znał sztukę czytania.

Ad 2. Pozbawione podstaw jest stwierdzenie W. Semkowicza, że podpis na liście Hanuła do rajców toruńskich oznacza, iż pismo to zostało własnoręcznie sporządzone przez jego wystawcę. Badacz ów wyszedł bowiem z fałszywego założenia, że podpis świadczy o położeniu go ręką osoby, której do-

¹⁶ Fotokopia i omówienie treści: ibidem, po s. 10 i s. 11; na odwrocie listu wyciśnięta była w papierze pieczęć łacińska Hanuła z niezbyt dokładnie wytłoczonym — a przez to i mało czytelnym — napisem łacińskim.

¹⁷ Przywilej handlowy Jagiełły i Skirgiełły dla kupców lubelskich z dnia 15 IV 1383 r. — Kodeks dyplomatyczny Małopolski, t. III, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1887, nr 931, s. 349 i n.

¹⁸ W. Semkowicz, Hanul, s. 11.

¹⁹ Ibidem, przyp. 34.

²⁰ Powołując się na rozprawę Semkowicza H. Paszkiewicz (O genezie i wartości Krewa, Warszawa 1938, s. 199), bez zastrzeżeń pisze: „Okazuje się, że Hanul, występujący często w rokowaniach Litwy z Krzyżakami, prowadził dyplomację i kancelarię Jagiełły. I akt w. księcia dla kupców lubelskich z wiosny 1383 r. był również prawdopodobnie przez niego pisany”. Podobnie: S. M. Kuczyński, Rozbiór krytyczny roku 1385 „Dziejów polskich” Jana Długosza, *Studia Źródłoznawcze* 3 (1958), s. 223; W. Maciejewska, Hanul z Rygi, *Polski Słownik Biograficzny*, t. IX, Wrocław-Warszawa-Kraków 1960/61, s. 284.

²¹ CDLit. s. 57. LEKU kol. 393 i n.; CDLit s. 57 i n., LEKU kol. 394 i n.; CDLit s. 59 i n., LEKU kol. 395 i n.

²² W. Semkowicz, Hanul, s. 6.

tyczy. Gdyby tak było, musielibyśmy istotnie przyjąć autorstwo byłego namiestnika wileńskiego, ponieważ treść pisma i podpis są dziełem tej samej ręki. Zakwestionować jednak należy „własnoręczność listu Hanula”, ponieważ wiele ówczesnych listów, zarówno łacińskich, jak i niemieckich, zaopatrzonych jest w podobne podpisy (jak również analogicznie zaadresowanych), które przecież noszą charakter wyłącznie informacyjny: mówią o wystawcy, a nie o autorze czy skrybie danego aktu; nie zawierają też wzmianki o podpisie „własną ręką”.

Oto kilka przykładów:

a) Łaciński list miast hanzeatyckich do rady miejskiej Rewla w sprawie sporu między dwoma kupcami, wystawiony dnia 30 V 1378 r., jest podpisany: *Nuntii consulares communium civitatum maritimarum, in dato praesentium in Strallessund congregati*²³. Z całą zaś pewnością wszyscy ogólnie wymienieni *nuntii consulares* nie wygotowywali owego aktu, ale są w ten sposób wymienieni dla poinformowania odbiorcy o tym, kogo reprezentują.

b) Również łacińskie pismo rajców miasta Lubeki do ich kolegów z Rewla z dnia 30 III 1379 r. ma podpis: *Consules civitatis Lubicensis*²⁴.

c) List kanonika Henryka Berensterta do rady miasta Rewla z 1380 r. jest podpisany: *Vester in omnibus Hinricus Berenstert, Lubic. et Osil. ecclesiarum canonicus*²⁵.

d) Rajcy miasta Wisbii w dokumencie z 23 VII [1387 r.?] określają się jako *proconsules et consules Wisbucenses*²⁶.

e) Pod listem starosty Wyborga z 1390 r. znajdują się słowa: *Heer Erengihisel Nickelssone, hovetman to Wiborch*²⁷.

f) List Zawiszy Czarnego do Witolda z 1426 r., zawierający informacje o negatywnym stanowisku kapituły poznańskiej wobec kandydatury Stanisława Ciołka na tamtejsze biskupstwo, nosi podpis: *Zawisius*²⁸; trudno tymczasem mniemać, że znakomity rycerz i dyplomata sam pisał listy.

Przykładów takich można by przytoczyć bardzo wiele, podpisy pod listami, mające charakter informacyjny, były bowiem na przełomie XIV i XV w. rzeczą powszechną. Oczywiście, w niektórych przypadkach pismo mógł sporządzić sam wystawca, np. wymieniony wyżej kanonik Berenstert, nie jest też wykluczone, że uczynił to i Hanul. W żadnym jednak razie podpis pod jego toruńskim listem nie może być traktowany jako dowód, że list ten został przezeń spisany. Należałoby w tym względzie dostarczyć innych dowodów, bardziej przekonujących.

Ad 3. Sporządzenie dokumentu Jagiełły i Skirgiełły dla kupców lubelskich z dnia 15 IV 1383 r. przez ówczesnego namiestnika wileńskiego argumentuje Semkowicz jak następuje: porównanie pisma listu do rajców toruńskich z pismem przywileju dla Lublina „wykazuje tak daleko idące podobieństwo, że nie wahamy się spisanie przywileju przypisać Hanulowi”; domniemany pisarz tego aktu jako pierwszy mieszczanin wileński i ryżanin z pochodzenia miał także osobiście najżywotniejszy interes w zadziernięciu nici handlowych z Lublinem, gdzie zbiegały się drogi handlowe, wiodące z Krakowa, Lwowa (na Sandomierz), Łucka i Torunia (przez Mazowsze), które jakby domagały się przedłużenia w kierunku północnym na Drohiczyn i Grodno do Wilna, a dalej do Rygi i Połocka²⁹.

Nie zamierzamy oczywiście kwestionować faktu, że Hanul, jako kupiec i reprezentant warstwy kupieckiej w Wilnie, był zainteresowany w nawiązaniu ściślejszych stosunków handlowych z Lublinem i – mając znaczne wpływy na dworze wielkksiążęcym – zapewne doradzał Jagielle wystawienie przywileju dla kupców lubelskich. Nie musiał jednak w tym celu własnoręcznie sporządzić dyplomu tego dokumentu i przypuszczenie takie nie ma źródłowego uzasadnienia. Popierający je jedyny argument, jakoby można było w nim rozpoznać rękę Hanulona, oparty jest na fałszywej przesłance: stwierdziliśmy bowiem, że autorstwo owego listu jest problematyczne. Na marginesie zaś zauważymy, że porównywanie różnych dokumentów w celu ustalenia ręki tego samego skryby jest zawsze ryzykowne i niepewne

²³ LEKU, nr 1132 kol. 338.

²⁴ LEKU, nr 1136 kol. 342.

²⁵ LEKU, nr 1156 kol. 365.

²⁶ LEKU, nr 1246 kol. 500.

²⁷ LEKU, nr 1288 kol. 599.

²⁸ Liber cancellariae Stanislai Ciołek, ed. J. Caro, Archiv für österreichische Geschichte 45 (1871), cz. 1, nr 98 s. 495.

²⁹ W. Semkowicz, Hanul, s. 10.

a w interesujących nas wypadkach również sam W. Semkowicz zauważa, że obok zbieżności w piśmie dadzą się zauważyć i różnice³⁰.

Ad 4. W związku z powyższymi spostrzeżeniami nie ma uzasadnienia źródłowego przypuszczenie Semkowicza, jakoby Hanul był w latach 1382–1385 kierownikiem kancelarii Jagielly i własnoręcznie sporządzał inne dokumenty i listy wielkiego księcia.

W konkluzji stwierdzamy, że hipoteza o pisarstwie Hanula, mieszczanina — dyplomaty, oparta jest na fałszywych przesłankach i dlatego musi upaść. Dyplomatyka litewska z okresu przed unią z Polską pozostaje nadal „anonimowa, nie znamy bowiem imion pisarzy wielkksiążęcych³¹. Niemniej jednak zdawało się rzeczą konieczną krytycznie podejść do zbyt optymistycznej, a nie wywołującej zastrzeżeń w historiografii w ciągu lat niemal czterdziestu hipotezy, której aprobowanie mogłoby doprowadzić do fałszywych wniosków w dalszych badaniach nad początkową fazą dyplomatyki litewskiej.

La prétendue activité notariale de Hanul

Hanul de Riga, négociant de Wilno du dernier quart du XIVe siècle qui, en 1382, aida le grand duc de Lithuanie Jagiello à recouvrer l'autorité suprême dans l'Etat (autorité à laquelle son oncle Kiejstut avait accédé l'année précédente à la suite d'un coup de force) devint pour quelques années l'un des plus proches collaborateurs du souverain. Il fut fait gouverneur de Wilno, agit en caractère de diplomate durant les tractations avec l'Ordre Teutonique, la Pologne et l'Hongrie.

En 1930, Władysław Semkowicz avança l'hypothèse selon laquelle Hanul aurait dirigé également dans les années 1382–1386 la chancellerie de Jagiello et aurait rédigé de sa propre main certains actes latins et allemands en provenant. Cette supposition fut acceptée sans réserve par les érudits (Henryk Paszkiewicz, Stefan M. Kuczyński, Wanda Maciejewska).

Cependant, l'analyse des arguments présentés par W. Semkowicz conduit à leur destruction: 1. cet savant estime a priori que Hanul fut, en tant que négociateur durant les tractations dans l'île de la rivière Dubissa en 1382, l'auteur des pièces du traité dressées là-bas; 2. il suppose à tort que la signature de Hanul à la fin de sa lettre des premières années du XV siècle au conseil de la ville de Toruń désigne le rédacteur de la lettre — à cette époque, en effet, les signatures désignaient l'expéditeur et non pas le copiste; 3. il est difficile de constater les „signes caractéristiques de cette même main” entre la lettre citée plus haut et la charte de 1383 de Jagiello et son frère Skirgiello destiné aux négociants de Lublin. Hanul ne pouvait pas dresser les chartes de l'années 1382 destinées à l'Ordre Teutonique car elles sont rédigées en dialecte haut-allemand caractéristique pour la Prusse Teutonique, alors, qu'en Livonie, et Hanul provenait de Riga, on utilisait le dialecte bas-allemand. Toutes les prémisses étant fausses, l'hypothèse concernant l'activité notariale de Hanul à la cour de Wilno doit être rejetée.

Tłumaczył Roger Dupont

³⁰ Ibidem, przyp. 34. Różnice te tłumaczy Semkowicz odmiennym materiałem pisarskim dokument pergaminowy, list papierowy, pióro piszące list grubsze oraz kilkunastoletnią różnicą czasu. Argumentacja ta jednak nie tłumaczy wyraźnych — jak nam się wydaje — rozbieżności między rękoma piszących.

³¹ Wiemy jedynie o zakonnikach Henryku i Bertoldzie, którzy po 1320 r. sporządzali listy Giedymina; trudno jednak ich nazywać pracownikami kancelarii wielkksiążęcej.